

## YAŞLILIK , YAŞLANAN NÜFUS VE SOSYAL POLİTİKA

**Doç. Dr. Yücel UYANIK**

*Gazi Üniversitesi İİBF,*

*Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü*

### ÖZET

Tüm dünyada başta gelişmiş ülkeler olmak üzere toplam nüfus giderek yaşlanmaktadır. Yapılan projeksiyonlara göre; Türkiye’de dâhil olmak üzere; gelişmekte olan ülkeler nüfusun yaşlanması ile beraber bu sürecin sosyoekonomik etkilerini yaşamaya başlayacaklardır. Demografik göstergeler, toplumun ve yaşlı nüfusun yapısı ile politikalar incelendiğinde, bu dönüşümün toplumun tüm katmanlarını ve milli ekonomiyi derinden etkileyeceğini göstermektedir. Bu çalışma nüfusu hızla yaşlanan Dünyada ve Türkiye’de sağlık, sosyal ve ekonomik politikaların gözden geçirilerek yeniden şekillendirilmesine, somut ve uygulanabilir çözümlerin ortaya konulması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bunun yanında, yaşlı nüfus oranının artışı başta sosyal politika tedbirleri olmak üzere, yapısal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi mecburiyetini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma, ileriye yönelik demografik projeksiyonlar ışığında, makro boyutta, yaşlanma ile, sosyoekonomik alanda ortaya çıkan/çıkması muhtemel etkileri ortaya koymaya çalışmaktadır. Özellikle; yaşlı nüfus oranının genişlemesi ile birlikte; henüz yaşlanma sürecini tamamlamadığı için gündemde yeterli seviyede yer almayan yaşlı sorunlarının, sosyal politikalara yön veren temel faktörler ışığında bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi ve literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

**Anahtar kelimeler:** Nüfus, Yaşlılık, Sosyal Politika, Aktif Yaşlanma

### OLD AGE, OLDEN POPULATION AND SOCIAL POLICY

#### ABSTRACT

World population is progressively aging, primarily in developed countries. According to projections, which have been undertaken: the developing countries, including Turkey, will experience the socioeconomic affects of this process with the increase of elderly population. Besides, starting with social policies, the obligation of undertaking structural arrangements will emerge with the in-

\*Hakem denetiminden geçmiştir.

crease in the rate of the elderly population. In this study, efforts will be made to establish the effects/possible effects of the increase in the rate of the elderly population on a macro scale to future oriented demographic projections with the existing growth processes in the world. This study emphasizes that there is a necessity, in rapidly ageing World and Turkey, to reshape the social, health and economic policies by reviewing them and also tangible and applicable solutions.

**Keywords:** Population, Elderly , Social Policy, Active Ageing

## GİRİŞ

21. yüzyılda ön plana çıkan en önemli demografik olgulardan biri nüfusun yaşlanmasıdır. Bütün dünyada insanlar daha uzun yaşamakta, doğum oranları azalmakta ve dolayısıyla yaşlı nüfus sayısal ve oransal olarak artmaktadır. Nüfus yaşlanması, sağlıktan sosyal güvenliğe, çevresel konulardan eğitim ve istihdama, sosyo-kültürel faaliyetlere ve aile hayatına kadar bütün toplumsal alanlarda etkili olmaktadır.

İlk planda gelişmiş ülkelerde daha görülür olan yaşlanma olgusu, bu ülkelerde olduğu kadar, gelişmekte olan ülkeler açısından da önemle değerlendirilmesi gereken bir konudur. Yapılan araştırmalar ülkemizin de yeni bir demografik yapıya geçmekte olduğunu göstermektedir. Yakın bir gelecekte yaklaşık 2,2 olan toplam doğurganlık hızının yenilenme düzeyine inmesi ve bunun bir sonucu olarak da; çocuk ve genç nüfusun zaman içerisinde azalarak, yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının artması öngörülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde nüfus yaşlanmasının sosyo-ekonomik yapıya olan etkileri üzerine birçok değerlendirme ve çalışma yapılmakta; yaşlı nüfusun sosyal yaşamdan koparılmadan, hayatlarını devam ettirmelerine yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır. Türkiye'nin, nüfusundaki değişimleri ve bu değişimlerin yansımalarının iyi değerlendirilmesi, yaşlanma olgusunun etkilerinin, ülke için sorun haline gelmeden çözülmesini sağlayacaktır. Türkiye'de 2008 yılında yüzde 7 olan 65 yaş ve üzeri nüfus oranının 2050 yılında yüzde 17,9'ya ulaşacağı düşünüldüğünde; yaşlanma ile ilgili politikaların tüm toplumsal yapıyı içerecek biçimde şekillendirilmesi zorunluluğu daha net anlaşılacaktır.

Bu çalışma; kavramsal olarak yaşlanma ve yaşlılık özelliklerini ortaya koyarak, dünyada demografik değişim ile yaşlanma sürecine doğru yol alan nüfus yapılarını, yapılan projeksiyonel çalışmalarda ortaya çıkan verilerle birlikte değerlendirmektedir. Bu noktada Türkiye açısından da gelişim süreci

açıklanmaktadır.

Bir ülkenin demografisi ve nüfus yapısı sosyal, ekonomik, kültürel yapılarını etkileyen ve şekillendiren en önemli yapı taşlarıdır. Toplumların güncel ve geleceğe yönelik planlamalarını doğrudan etkilediği gibi politik, kurumsal tüm sürecin işleyişinde de rol oynamaktadır. Dolayısıyla nüfusun yaşlanması, mevcut ekonomik ve sosyal sistemi derinden etkilemekte, tartışmalara ve çözüm arayışlarına neden olmaktadır.

Genel olarak yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisinde büyük oranda yer aldığı dönemlerde, daha pasif ve bakıma muhtaç olarak değerlendirilen yaşlılara yönelik sosyal politikalar, yaşlı bir toplum yapısına dönüşümün yaşandığı süreçte yeni anlayış ve yaklaşımlarla beraber daha geniş bir tartışma alanına oturmaktadır. Bu sürecin etkileri ve tüm toplumsal yapıyı kavrayan sosyal politika uygulamaları ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışma ile özellikle Batı'da yıllardır çalışmalara konu olan yaşlı nüfus ve etkileri, yakın dönemde demografik değişimin üçüncü aşamasına geçmesi beklenen Türkiye açısından da öneminin vurgulanması, bunun yanında ; her ne kadar yaşlılığın geleneksel olarak saygı duyulduğu bir kültürün egemen olduğu toplumsal özelliğe sahip olursa da , günün değişen şartlarında , giderek durumu zorlaşan ve dışlanan yaşlı sorunlarının ortaya konması yanında yaşlanan nüfusun ekonomik ve sosyal dinamiklere olan etkilerini tartışmak temel amaçtır. Gerçek anlamda yıllardır kronikleşen sorunlarla yaşamakta olan ülkemizin bu süreci planlaması ve buna uygun yaklaşımları oluşturması büyük önem taşımaktadır.

## 1. YAŞLILIK

Kültürel yaşlanışlıklar ve değişken toplumsal yapıların farklılıkları nedeniyle; çok farklı yaşlılık tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Bazı toplumlarda yaşlılık, olağan bir süreç olarak değerlendirilmekte iken, bazılarında ise sorun olarak görülmüştür (İçli, 2004: 5).

Tarihsel gelişim süreci içerisinde, toplumun diğer fertleri ile aynı haklara sahip olarak görülmeyen yaşlıların, 16.-17. Yüzyıllarda sakatlarla aynı anlamda değerlendirildikleri, 20. Yüzyıla kadar toplumsal yapının dışında bırakıldıkları görülmektedir. Saygı duyulmayan, herhangi bir değer atfedilmeden, görmezden gelinen yaşlılığın, sosyal içerikli bir fenomen olduğu düşüncesi, daha sonra benimsenmeye başlanmış ve emeklilik sigortalarının başlamasıyla

beraber; takvimsel olarak belirlenen, yaşa bağlı bir dönem olarak görülme-ye başlanmıştır (Tufan, 2002: 20). Netice olarak; yaşlıların gündelik yaşamda görmüş oldukları itibar, her dönemde mensup oldukları sınıf, cinsiyet ve mal varlıklarına göre değişim göstermiştir.

Bu noktada yaşlılık ile yaşlanma kavramları arasındaki anlam farkını ortaya koyarsak; yaşlılık, daha çok bir durumu, bir olguyu ve toplumda belli bir yaşın üzerinde olanları ifade eder. Yaşlanma ise, sadece biyolojik bir durum değil aynı zamanda toplumsal boyutları olan bir durum ve süreci de ifade etmektedir. Yaşlanma, yaş alma anlamıyla, doğuştan itibaren başlayan bir süreci ifade etmektedir. Yaşlanma, doğumdan ölüme kadar olan insan ömründe, ölümden önceki dönemi tanımlamak için kullanılırken, yaşlılık, bedenin performansının, canlılığının sona ereceği en yakın dönemi ifade eder.

Önüme geçilmesi mümkün olmayan biyolojik, kronolojik, sosyal yönleri ile sorunları olan bir süreci tanımlayan yaşlılık, fizyolojik bir olay olarak ele alınıp, fiziksel ve ruhsal güçlerin, bir daha yerine gelmeyecek şekilde kaybedilmesi, organizmanın, iç ve dış etmenler arasında denge kurma potansiyelinin azalması, kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesi olarak tanımlanabilir (Bilginer, Apani, Tuncer, 1996: 169-170).

Sosyal bir risk olma yönüyle, yaşlanma ve yaşlılık, fizyolojik bir olgu olup, başlangıçtaki fiziki yetersizlikler, zaman içinde psikolojik alandaki gerilemelerle birlikte, sosyal ve ekonomik yaşantıda olumsuzluklara sebep olmaktadır. Böylece yaşlılık, hayatın her alanında yaygın bir kayıp duygusunun yaşandığı, fertlerin; bedeni, psikolojik ve sosyal yönden özerkliklerini yitirip, yeniden bağımlı duruma geçtikleri bir dönem olarak da tanımlanabilmektedir (Seyyar, 2002: 672). Bağımlı konuma geçen yaşlının çalışma hayatı bakımından karşılaşacağı sonuç ise; verimliliğinin azalması ve emekli konumuna geçmesidir (Konak, Çiğdem, 2005: 26).

Genel olarak yaşlılık tanımı yapılırken belli bir yaş ölçütü olarak alınmaktadır. Başlangıcı 60-65 yaş olarak kabul edilen, biyolojik ve duygusal olarak değişmelerin meydana geldiği dönem; yaşlılık olarak adlandırılmaktadır. Yaşlanmayla birlikte; insan vücudunda yapısal ve fonksiyonel anlamda meydana gelen değişmelere biyolojik yaşlılık, kişinin kendini yaşlı hissetmesiyle, yaşam görüşünün şeklini değiştirmesine de duygusal yaşlılık denilmektedir. Aynı yaşta olan bireylerle karşılaştırıldığında; toplum içerisinde fonksiyonların devam ettirilememesi ise, fonksiyonel yaşlılık olarak tanımlanmaktadır (Oktik, 2004: 14). Sosyal, kültürel ve biyolojik yönlerden birbirleriyle ilişkili bir süreci ifade

eden yaşlılık ile ilgili çalışmalar; yaşlılığın başlangıcını, kronolojik yönüyle yapılan tanımlamalarda, Dünya Sağlık Örgütü; 65 yaş, Birleşmiş Milletler ise, 60 yaş, sınır olarak ele almaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün yaşlılık tanımlamasında üç dönem esas alınmaktadır.

65-74 yaş genç yaşlılık

75-84 yaş ileri yaşlılık

85+ çok ileri yaşlılık, olarak adlandırılmaktadır ( Dünya Sağlık Örgütü,1999; Önal,2006;5-6). Ve 65 yaş üzeri, demografik açılarından, bağımsız konumdan bağımlı konuma geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir ( DSÖ, 1999 Raporu).

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler, yaşlılık başlangıcı olarak 60 yaş kabul etmekte ve, yaşlılık dönemlerini üç gruba ayırarak; ( Döner,2006;6).

60-69 yaş genç yaşlılık

70-79 yaş ileri yaşlılık

80+ yaş çok ileri yaşlılık şeklinde kategorize etmektedir.

## **1.2. Demografik Değişim ve Nüfusun Yaşlanması**

### **a) Demografik Değişimin Genel Çerçevesi**

Genel olarak, içerisinde bulunulan ekonomik ve sosyal şartlar tarafından şekillenen demografik olaylar, dünyada üç aşamada değişim göstermektedir. Birinci aşamada, nüfus artış hızındaki yavaşlamayla beraber uygulanan politikalarla, nüfusun net yenilenme oranlarının artışa geçtiği görülmektedir. Bu durum, çoğunlukla olağanüstü durumlarda yaşanan gelişmeler karşısında ve bilhassa savaş dönemlerinin sonrasında ortaya çıkan, toplumsal ve ekonomik toparlanmanın sonucu olarak değerlendirilmektedir.

İkinci aşama ise; nüfus artış hızının azalmaya başladığı süreci ifade etmektedir. Demografik geçiş sürecinin ikinci aşamasında yaşanan nüfus azalışı, genelde, nüfusun net yenilenme oranını korumaktadır. Ancak bu dönem takip eden demografik geçiş sürecinin üçüncü aşamasında, nüfus artışını

sağlayan net yenilenme oranları belirgin bir şekilde düşmektedir (Johnson, Zimmerman, 1993: 28). Nüfusun yaşlanması olarak ifade edilen bu gelişim sürecinin temel belirleyicileri; doğum oranlarının azalması, yaşam sürecinin artması ve göçlerdir. Azalan doğum oranları ve yaşam süresinin artması, nüfus yaşlanmasının temel belirleyici rolünü üstlenirken, göç unsuru yardımcı bir role sahip olmakla beraber, özellikle yaşlanma süreci hızlanmış olan ülkelerde nüfusun değişiminde rol oynayan önemli bir etken niteliğini taşımaktadır (EC, 2005: 23). Doğum oranlarının azalması ve ortalama yaşam süresinin uzaması, ülke sınırları içinde gerçekleşen demografik süreçler iken, ülkelerin sahip oldukları kaynakların çoğu zaman dışında kalmasına rağmen, göç alan ve veren ülkeleri, ciddi olarak etkilemektedirler. Doğum oranlarının farklı olması, ortalama ömür değişimi gibi verilerin yıllara göre hesaplanabilmesine karşılık, göçler için, böyle bir durum söz konusu olamamaktadır. Ülkelerin karşılıklı etkileşimleri neticesinden ortaya çıkan göç olgusu, her dönem değişiklik gösterebilmektedir(UN,2002;5).

Demografik gelişmelerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda, demografik belirleyiciler; yakın gelecekte, yaşlı bir dünyanın ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Tamirisa ve Faruqee'nin demografik geçiş süreci ile ilgili yapmış oldukları çalışmada; 1950-2050 yılları arası, demografik geçiş dönemi olarak adlandırılmaktadır. Buna göre 1980'li yılların sonuna kadar yavaş da olsa artış gösteren doğum oranları, hızını kaybederek önce düşecek, sonra nüfus artış hızında duraklama aşamasına geçecektir. Ayrıca 1970 yılı sonunda artışa geçen yaşlı nüfusun bağımlılık oranları ise, 2050 yılında en üst seviyeye ulaşmış olacaktır. Bu süreçten sonra dünya yaşanan demografik geçişin tersine dönmesi ve nüfusta sabitlemenin ortaya çıkması ile birlikte, farklı bir demografik gelişmenin yaşanacağı ifade edilmekte ve bu gelişmeye nüfusun yaşlanması denilmektedir(Tamirisa-Faruqee, 2006; 6).

### **b) Dünya'da Nüfusun Yaşlanma Süreci**

Dünya nüfusu, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar olan süreçte, daima bir artış içerisinde. 1800'lü yıllarda yaklaşık 1 milyar olan dünya nüfusu, 2000 yılında 6 milyara ulaşmıştır. Nüfus artışı, daralan zaman aralıkları ile hızlanarak büyümektedir. Bilhassa geçen 50 yılda artan nüfusun artış ivmesi daha da hızlanmaktadır. 1950 yılında 2,5 milyar olan dünya nüfusu, 1970 yılında 3,7 milyar, 1990 yılında ise 5,3 milyara yükselmiştir. 2015 yılına gelindiğinde ise; nüfus, 7,4 milyardır.

Dünya nüfusunun büyümesiyle, nüfus piramidinin yapısında değişiklikler

meydana gelmiştir. Özellikle yaşlı nüfusun piramit içindeki gelişimi, dünya artış eğiliminden daha farklı bir yol izlemektedir. Artan dünya nüfusu içinde yaşlı nüfusun payı, dünya nüfusunun artış ivmesinden daha yüksek bir hızla artmaktadır. Hızla gelişen ve yaygınlaşan teknolojik gelişmelerle beraber artan sosyal refah düzeyinin bir sonucu olarak, yaşlı nüfusun, hem yaşamla ilgili beklentileri yükselmiş hem de sağlık ve bakım hizmetlerindeki gelişmeler sonucunda, insanın yaşam süresinde artış olmuştur. Değişen bu sosyal ve ekonomik yapı, doğumdan beklenen yaşam süresinin artmasına neden olmakta ve yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranını yükseltmektedir. Diğer taraftan modernitenin sosyal yansımaları olarak, özellikle, gelişmiş ülkelerde görülen doğurganlık hızındaki düşüş, yaşlı nüfus oranının daha da artmasına neden olmaktadır. Geçen 50 yıllık süre içerisinde yaşlı nüfus 3,2 kat artarken, toplam nüfusun bu dönemdeki artışı, 2,4 kat olarak gerçekleşmiştir (Deivitt-Thomas,1996;2).

Nüfusun yaşlanması, bir nüfusun yaş yapısının değişerek, o nüfustaki çocukların ve gençlerin payının azalması ve yaşlı insanların (60/65+) payının göreceli olarak artmasıdır. Dünyada yakın gelecekte nüfusun net yenilenme oranının çok altına düşecek olması ile 85 yaş üstü çok ileri yaşlı nüfusun artışa geçeceği beklenmektedir (Murat,2000;167). Bu bağlamda yapılan projeksiyonlara göre, 2015 yılında 125 milyon olan 80 yaş ve üstü ileri yaşlı nüfus sayısı, 2050 yılına gelindiğinde yaklaşık olarak 3 kat artarak 435 milyona ulaşacaktır (UN, 2015: 2).

Yukarıda belirtilen gelişmelerle beraber yaşam beklentisindeki artış, bilhassa, küresel alanda yaşanan gelişmelere göre; 65 yaş ve üstü nüfus hızla artmaktadır. Artık dünya, eskiye nazaran, daha yaşlı bir nüfus potansiyeline sahiptir. 21. Yüzyıl başlarında dünya ortalaması 66 yıl olan doğumda yaşam beklentisinin, 2025 yılında 73 yıl olacağı tahmin edilmektedir. 1955 yılında 48 yaş olan bu ortalama göz önüne alındığında, oldukça büyük bir değişim anlamına gelmektedir. Nüfusun yaşlanmasının yoğun olarak görüldüğü gelişmiş Avrupa Birliği ülkelerine bakıldığında, bu ülkelerde ortalama yaşam süresinin 78 yıl olduğu görülmektedir. Bu durumda 2025 yılı nüfus projeksiyonları açısından ortalama yaşam süresinin 80-81 yıl olacağı tahminleri yapılmaktadır (Weeks, 2002: 1114, Uğurlu, 2005: 3). Bu gelişmelerle beraber, 2015 yılında 60 yaş ve üzerinde olan nüfus sayısı 901 milyon iken, 2030 yılına gelindiğinde; 1,4 milyar, 2050 yılında ise yaklaşık 3 milyar civarında olması beklenmektedir (UN, 2015: 2). 20. yüzyılda, yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının artmasına neden olan önemli etkilerden biri, yüzyılın ikinci yarısından itibaren hemen hemen tüm dünyada yaşanan doğurganlık hızının düşmesidir. Toplam

doğurganlık hızının (TDH), 1950’lerde dünya ortalaması, kadın başına 5 canlı doğum olarak tahmin edilmekteyken, 2000 yılına gelindiğinde, ‘2,8 canlı doğum olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem içerisinde, yüzyılın yarısında oldukça yüksek doğurganlık hızlarına sahip olan gelişmekte olan ülkelerde TDH’deki düşüş, gelişmiş ülkelere nazaran daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen nüfus projeksiyonları sonuçlarına göre, 1995-2000 yılları arasında az gelişmiş ülkelerde 5,4 olarak hesaplanan TDH 2045-2050 yılları arasında 2,5’in altına ineceği, gelişmekte olan ülkelerde ise, 3,1’den 2,0’a düşeceği tahmin edilmektedir. Öte yandan halen yenilenme düzeyinin altında bir doğurganlık düzeyine sahip gelişmiş ülkelerde; doğurganlıkta bir artış beklenmekte ve TDH’nin aynı dönemler arasında 1,6’dan 1,9’a çıkacağı tahmin edilmektedir. Uzun yıllardır nüfusunun yaşlanmasıyla karşı karşıya olan sanayileşmiş ülkelerde, yaşlı merkezli yapılan çalışmalar ile bu nüfus grubunun; sağlık, sosyal, ekonomik ihtiyaçları, beklentileri ile, toplumun değişen sosyo-ekonomik yapısında birbirleriyle ilintili olarak önemli çalışmalar yapılmış, ve sorunların çözümünde önemli ilerlemeler gözlemlenmiştir. Asıl problem, gelişmekte olan ülkeler açısından görülmektedir. Endüstrileşmiş ülkelerde toplum hem ekonomik hem de sosyal açıdan refaha ulaştıktan sonra nüfusun yaşlanması sorunu ortaya çıktığı için, bu ülkelerde gerekli değişikliklerin yapılandırılması ve yaşlı nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması, ülke ekonomilerinde önemli sorunlara neden olmamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, henüz belirli bir refah düzeyine ulaşılmadan nüfusun yaşlanması problemi ile karşı karşıya kalınması endişe verici bir durumdur (DPT, 2007: 5-6).

Dünya’da 1950 yılından 1975 yılına kadar geçen dönemde, toplam bağımlılık oranının artarak 65’ten 74’e çıktığı görülmektedir. Söz konusu yükselme, gelişmekte olan ülkelerde, çocuk nüfus oranındaki artıştan kaynaklanmıştır. Doğurganlığın belirgin biçimde gerilediği bölgelerde ise, bağımlılık oranının da düştüğü görülmektedir. Bu oranda ortaya çıkan gerileme, ekonomik olarak, bağımlı yaşlıların artmasına rağmen meydana gelmiştir. Bu eğilimin, gelecek ilk çeyrek yüzyıla kadar devam edeceği ve; 2025 yılında 53 civarında olacağı tahmin edilmektedir. Ancak, 2050 yılına gelindiğinde ise, yükselerek 58 olacaktır. Bununla birlikte, daha gelişmiş ülkelerde, toplam bağımlılık oranındaki artışın daha erken başlayacağı düşünülmektedir. 2000 yılında 48 olan bu oran, 2050 yılında ise 73 olacağı varsayılmaktadır (UN, 2001;45). Yaş bağımlılık oranı yalnızca ekonomik bağımlılığı ifade etmemektedir. Aynı zamanda nüfusun yaş yapısı hakkında da fikir vermektedir. Bir nüfusta yaş bağımlılık oranı ne kadar yüksek olursa, toplam nüfus içerisinde, çalışamaz yaştaki nüfusun da o kadar fazla olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır. Yaş bağımlılık oranının %100’den faz-



la çıkması, çalışamaz yaştaki nüfusun, çalışabilir yaştaki nüfustan fazla olduğu anlamına gelmektedir (Üner, Ergöçmen, 1999: 4). Birleşmiş Milletler raporlarında, dünyadaki bağımlı nüfusu oluşturan çocuklar ile yaşlı nüfus arasındaki farkın 2030 yılında dengeleneceği (yaşlı nüfus; 1,4 milyar, genç nüfus; 1,3 milyar) ve 2050 yılına gelindiğinde dünyada, toplam yaşlı bağımlı nüfusun 2 katından daha fazla artacağı vurgulanmaktadır (UN, 2015: 2). Bu gelişmenin küresel boyuttaki önemli etkilerinden biri, hiç şüphesiz ki - çalışabilir nüfus üzerinde ortaya çıkacak baskıdır. Bu baskı, yaşlı nüfusun üretkenlik kabiliyetini artıracak hükümet politikalarını daha şiddetli bir biçimde gündeme getirecektir (Tosun, 2002: 2-3). Bu sürecin neticesinde, nüfusun yaşlanması ve ilerleyen dönemde, nüfusta meydana gelecek daha hızlı düşüşün etkilerinin göç ile bertaraf edilebileceği yönünde görüşler ortaya konulurken, bunun karşısında yer alan diğer görüşler -uzun vadede, bunun çözüm olmayacağını belirtmektedirler. Özellikle nüfusun yaşlanması, beraberinde henüz genç nüfus potansiyeline sahip gelişen ülkelerdeki gençler açısından, dışarıya göç ön plana çıkartılırken, yaşlı nüfus ise, ülke içinde iç göçün meydana gelmesine neden olmaktadır. Ülke içerisinde istihdam imkanı bulamayan genç nüfus, yurtdışına göç etmek bir çare olarak düşünülürken, genellikle, kentsel alanlarda yaşam pahalılığı başta olmak üzere, bazı sebeplerle yaşlı nüfus da iç göç yolu ile daha küçük yerleşim birimlerine doğru hareketlilik yaşamaktadır. Bu durum, göç olgusunun, hem yaşlanma ile ilgili ortaya çıkan bir süreç olduğunu gösterirken, hem de yaşlı nüfusu etkileyen bir faktör olarak da değerlendirilmektedir. Bunun yanında, göç olgusu, özellikle yaşlanmanın yoğun olarak kendisini gösterdiği gelişmiş ülkeler açısından, göç alma biçiminde kendisini önemli biçimde ortaya çıkarmaktadır.

Birleşmiş Milletler'in Dünya Nüfus Projeksiyonları Raporuna göre; 2005-2050 yılları arasındaki dönem boyunca, gelişmiş ülkelere göç eden uluslar arası göçmenlerin sayısının 103 milyon olacağı, aynı dönemde ölenlerin, doğanlardan 74 milyon fazla olmasından kaynaklanan eksikliğin, bu şekilde kapatılacağı tahmin edilmektedir (UN, 2007). Ancak yine de Birleşmiş Milletler tarafından, nüfusun yaşlanması karşısında göç, bir çözüm aracı olarak görülmemiştir. Çünkü göç eden nüfusun yaşı genelde göç edilen ülkedeki yaşayan nüfustan çok aşağı değildir. Tersine bir durumda dahi yani, göç edenlerin yaş ortalamaları çok küçük olduğundan gidilen ülkelerin sosyo-ekonomik durumuna uyum sağlayacaklarından onlarında doğum oranları düşecektir (UN, 2013). Sonuç olarak sosyo-ekonomik, kültürel ve politik anlamda karmaşık sorunların yaşandığı göç olgusu da nüfusun yaşlanması karşısında bir çözüm aracı olarak düşünülmemelidir (Avramov, Cliquet, t.y.: 4-5).

Yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının artmasında önemli olan faktörlerden biri de ölümlülük oranıdır. Ölümlülük oranının azalması, doğumdan beklenen yaşam süresinin artmasıyla doğrudan ilişkilidir. Yaşam koşullarının iyiye gitmesi, modern tıptaki gelişmelere paralel olarak, bulaşıcı hastalıklar veya tedavi edilemeyen hastalıklar nedeniyle meydana gelen ölümlerin belirgin şekilde azalması, doğumda beklenen yaşam süresinin artmasını sağlamıştır (Altan, 2006: 5; Seyhun, 2006: 267). Geçtiğimiz 50 yıldan fazla sürede, dünyada doğumda beklenen yaşam süresi, 20 yıl artarak 1950-1955 yılları arasında 45,5 yaş sınırında iken, 2000-2005 yılları arasında 66 yaş sınırına yükselmiştir (TÜİK; 2007).

Nüfusun yaşlanması olgusuna gelişmişlik düzeyleri bağlamında yaklaşıldığında da çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Buna göre gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı fazlayken, gelişmekte olan ülkelerde ise yaşlı nüfusun artış hızı daha fazladır. Geçen yarım yüzyıllık süreçte 60 yaş ve üstü yaşta olan insanların sayısında yıllık 8 milyon kişilik artış olmuştur. Bu artış gelişmekte olan ülkelerde % 66 iken, gelişmiş ülkelerde % 34'dür (UN, DESA, 2009 ; 49 UN,2013). Birleşmiş Milletler tarafından yapılan projeksiyonlara göre gelecek 15 yılda 60 yaş ve üstü yaştaki insan sayısının en hızlı artış gösterdiği bölge, Güney Amerika'dır. Yaşlı nüfus sayısının %71 gibi bir oranda artış göstereceği düşünülen Güney Amerika'yı sırasıyla, %66 ile Asya Bölgesi, %64 ile Afrika, %47 ile Okyanusya, %41 ile Amerika ve son olarak %23 ile Avrupa takip edecektir (UN, 2015: 2).

Nüfusun Yaşlanma olgusunun kentsel alan ve kırsal alanla olan ilişkisine bakıldığında da çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Buna göre kentsel alanlarda kırsal alanlara göre nüfusun yaşlanmasına ilişkin artış daha hızlıdır. 200-2015 yıllarını kapsayan araştırmaya göre yaşlı nüfusa ilişkin artış kentsel alanlarda yaklaşık olarak %68 düzeyinde gerçekleşirken bu oran kırsal alanlarda %25 düzeyinde kalmıştır. Kent kır ayrımına yaşlı nüfusun yaş yapısı itibarıyla durumunu da ekleyerek incelediğimizde, 2015 yılında 60 yaş ve üstü nüfusun yaklaşık olarak %58'i kentlerde yaşarken,%42'si ise kırsal alanda yaşamaktadır. Buna karşın 80 yaş ve üstü ileri yaşlı nüfus olarak adlandırılan kesime baktığımızda ise, bu kesimin yaklaşık olarak %63'ü kırsal alanda yaşamaktadır (UN, 2015: 2).

Yaşlı nüfusun kendi dağılımı içerisinde; cinsiyete göre dağılımlar da dikkat çekici gelişmelerin olduğu görülmektedir. Dünya genelinde yaşlı nüfus içinde kadınların oranı giderek artmaktadır. Doğan bebekler içinde kadın cinsiyet oranının daha yüksek olması ve kadınların doğumda beklenen yaşam sürele-

rinin erkeklere nazaran daha uzun olması gibi nedenler (2015 yılı verilerine göre kadınların ortalama yaşam süreleri erkeklere göre yaklaşık olarak 4.5 yıl daha fazladır), kadın nüfus oranının giderek artmasına neden olmaktadır. Bu durumda yaşlı kadınların sayısı erkeklerin sayısını geçmektedir. Kadınların erkeklere nazaran daha uzun yaşamaları ,özellikle dul kalmalarını takip eden dönemde ekonomik sıkıntı içerisine girmelerine ve yoksullukla karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir. Genel anlamı ile başta ekonomik sorunlar olmak üzere çözüm arayışları amacıyla politika tespiti ve sosyal politika uygulamalarında makro düzeyde sorunların ortaya çıkmakta olduğu üzerinde durulmaktadır (Hiquichi, 1996: 141). Küresel düzeyde günümüzde 60 yaş ve üzeri nüfusta her 100 kadına karşılık 83 erkek bulunmaktadır. Geçmişteki trend devam ettiği takdirde bu yaş grubunda her yüz kadına karşılık 86 yaşlı erkek olacaktır (UN, 2009: 26).

Çalışma çağı dışındaki nüfusun, çalışma çağındaki nüfusa oranı olarak tanımlanan bağımlılık oranı, izleme sürecinde çocuk nüfus bağımlılığı ve yaşlı nüfus bağımlılığı olarak iki farklı açıdan da değerlendirilebilir (Koç, Eryurt, Adalı ve Seçkiner,2010;8). Toplam bağımlılık oranı genellikle potansiyel sosyal yardım ihtiyacının ölçülmesi amacıyla kullanılmaktadır. 15 yaş ve altı yaştaki çocuk nüfusu ve 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun çalışmadığı varsayıldığında, bu nüfusa 15-64 yaş aralığındaki nüfusun doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağladığı varsayılmaktadır (Kinsella, Gist, 1995: 2). Küresel alanda, gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösteren bağımlılık oranları, genel olarak 1950’de 65 iken, 1975’e gelindiğinde 74’e çıkmıştır. 2009 yılı itibariyle 53’e ulaşan bağımlılık oranı gelecek projeksiyonlara göre 2025 yılında 52’ye 2050 yılında ise 56’ya ulaşacaktır (UN, DESA, 2009: 18).

Toplam bağımlılık oranının düzeyinde etkileyici bir değişimin olabileceği öngörülmektedir. Bugün için genç nüfus dünyadaki toplam bağımlı nüfusun önemli bir kısmını oluşturmaktadır. 2050 yılına gelindiğinde yaşlı bağımlı nüfusun toplam bağımlılık oranının % 45’ini oluşturacağı beklenmektedir (UN, DESA, 2009: 19).

Yaş bağımlılık oranı yalnızca ekonomik bağımlılık olarak ele alınmamalıdır. Aynı zamanda nüfusun yaş yapısı hakkında da bilgi vermektedir. Dolayısıyla bu oran ne kadar yüksek çıkarsa, toplam nüfus içerisinde çalışamaz nitelikteki yaşlı nüfusun o derecede fazla olduğu anlamı çıkmaktadır.

1950 yılında % 71 olan bağımlılık oranı en yüksek seviyesine İkinci Dünya Savaşı sonrası artan doğurganlık oranı sebebiyle 1960-1970 yılları arasında ulaşmış ve % 80’in üzerine çıkmıştır.

1970 yılından sonraki dönemde düşen yaş bağımlılık oranı % 55,8'e gerilemiştir. Cinsiyet farklılığı açısından kadınlarda bağımlılık oranı erkeklerden daha yüksektir. Toplam yaş bağımlılık oranı içerisinde genç nüfusun fazla olması, bağımlı nüfusun daha çok genç nüfus içerisinde olduğunu göstermektedir. Bağımlı olan nüfusun çoğunluğunun genç yaş grubunda olması nedeniyle önümüzdeki dönemde kısa vadede çalışabilir nüfus konusunda sıkıntı yaşanmayacak olmasına karşılık uzun vadede bu nüfusun yaşlanması, yaşlanan toplumlarda olduğu gibi önemli bir sorun alanı oluşturacaktır. 2000 yılında 55,8 olan bağımlılık oranınının 2025 yılında 46'ya düşeceği öngörülmektedir. (UN, DESA, 2009: 239).

Her 65 yaş ve üzerindeki insan için 15-64 yaş aralığında çalışan insan sayısını ifade eden potansiyel destek oranı, tüm dünyada azalma eğilimindedir. 1950-2009 yılları arasında 12'den 9'a düşmüştür. Genç nüfusun azalması ve bağımlı nüfusun artmasına paralel olarak 2050 yılına kadar bu oranın 4'e düşmesi beklenmektedir (UN, DESA; 2009: 10).

Bu noktaya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Dünya, bugün nüfusunun boyutlarında ve yapısında derin etkiler yaratan ve bu süreçte devam edecek olan, derin bir demografik değişim sürecinin ortasında bulunmaktadır. 19. yüzyıl sonlarına kadar dünyada nüfus artış hızının yavaş, nüfusun, yaş grupları itibariyle büyük değişim göstermediği, stabil bir yapı içerisinde olduğu, nüfus artış hızının yavaş ve yaşlı nüfus sayısının toplam nüfus içinde nispeten düşük olduğu bir demografik yapı görüntüsü vermektedir. Ancak; 20. yüzyıldan itibaren düşen doğum oranları ve artan yaşam beklentilerinin sonucu olarak toplumların yaşlandığı görülmektedir.

Bu eğilimin devam etmesi ile Birleşmiş Milletler 2050 yılına kadar yapmış olduğu nüfus projeksiyonlarında; doğurganlık oranlarının, düşük doğurganlık oranlarına sahip ülkelerde çok düşük seviyede artacağını, bunun dışındaki ülkelerde ise düşmeye devam edeceğini, yaşam beklentisinin, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde artacağını öngörmektedir. Öngörülen bu sürecin devam etmesi, demografik değişimin hızı ve ilerleyen zamanla beraber, yaşlanmanın evrensel bir konu durumuna geleceği ve yaşlanan nüfusun, ekonomik ve sosyal açıdan derin etkiler yaratacağı şüphesizdir. Bu etkinin sonuçları, kendilerini gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede gösterecektir. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin mevcut nüfus potansiyellerinin de yakın bir gelecekte yaşlı bir nüfus yapısına dönüşeceği de görülmektedir.

Sürece Türkiye açısından bakıldığında ise; 1990'lı yıllarda 2,2 milyon olan

yaşlı nüfusun (65 +) büyüklüğü 2012’de 5,7 milyona, 2013’de ise 5,9 milyona ulaştığı görülmektedir. Doğurganlık seviyesinin azalmaya devam etmesi ve yaşam beklentisinin sürekli bir biçimde artmasının bir sonucu olarak, yaşlı nüfus büyüklüğünün 2023 yılında 8,6 milyona artması beklenmektedir. Sayısal artışla birlikte yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı da artmaya devam edecektir. Bu durum, Türkiye’de son döneme kadar genç nüfusun gereksinimlerine göre şekillenen sosyal politikaların artık yaşlı nüfusu içerecek derinlikte şekillenmesi gerekmektedir. Yaşlı nüfusun sağlık, sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve bakıma ilişkin gereksinimlerinin karşılanmasının maliyet boyutu Türkiye’nin yakın bir gelecekte karşılaşması muhtemel en önemli ekonomik ve sosyal sorun alanlarını oluşturacaktır. ( Koç, Eryurt, Adalı , Seçkiner,2010; 57).

## 2. YAŞLANAN NÜFUS EKSENİNDE SOSYAL POLİTİKA

Demografik gelişim sürecinde doğum oranlarının azalması buna paralel olarak yaşam sürelerinin uzaması yaşlı nüfusun payını hızla yükseltmektedir. Yaşanan gelişmelere bağlı olarak; eğitim, sağlık, yoksullukla mücadele, kentleşme politikaları ve aile yapısında ortaya çıkan değişiklikler çok yönlü ve üzerinde ciddiyetle durulması gereken karmaşık sorunlara neden olmaktadır. Demografik değişim sadece makro seviyede, ekonomik süreçleri değil, bunun yanında, yaşlı bireyin yaşam kalitesi ve toplumsal yaşam içerisinde dışlanmadan yaşamını sürdürebilmesi için yeni sosyal politikaların ve yeni yaklaşımların oluşturulmasını gerektirmektedir.

Politika ve kurumsal yapılanma süreci, sadece günün şartlarına değil, ileriye yönelik projeksiyonların dikkate alınarak şekillendirilmesini içermelidir. Hiç şüphesiz bunun sağlanması, sorunun ya da sorun olması muhtemel konuların farkında olunarak içselleştirilmesiyle mümkündür. Yaşlı nüfus ve sosyal politika ilişkisi üzerinde durulmadan, öncelikle yaşlıların toplumdaki yerleri, bu süreçte konumlarındaki değişiklikler ve yaşlı ayrımcılığı kavramları üzerinde durulması gereklidir. Bu kavramlara ait açıklamalardan sonra günümüzde genelde tüm nüfus gruplarına, özelde ise yaşlılara yönelik sosyal politika tedbirlerine yeni dönemde yön vermeye başlayan, daha geniş bir perspektifle, sosyal politika araçlarını çeşitlendirme eğilimlerini güçlendiren kavram ve gelişmeler bu bölümün çalışma konusunu oluşturmaktadır.

### 2.1. Toplumsal Yaşamda Yaşlıların Yeri

Dünyada yaşlıların, yaşamakta oldukları toplum içerisindeki konumları, o toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerine göre farklılık gösterebil-

mektedir. Bazı toplumlarda tamamen izole edilmesi gerekenler biçiminde değerlendirilerek gereksiz bir yük muamelesi göstermekte, bazı toplumlarda ise tecrübe ve bilgilerinden yararlanılması gereken değerler olarak nitelendirilmektedirler. Örneğin; Japonya gibi geleneksel toplumlarda yaşlı bireylere hürmet edilerek bilgilerleri, bilgi birikimleri ve tecrübelerinden yararlanılmakta ve yaşlının sosyal statüsünün daha yüksek olduğu gözlenmektedir. İngiltere’de ise yaşlılar “değersiz, tuhaf, yetersiz, güçsüz” kişiler ya da “tecrübeli, yumuşak huylu ve olaylar karşısında sözü dinlenen bilgin” kişiler olarak görülmektedir. Türk kültürüne bakıldığında yaşlı bireylere saygı onların sözlerinin dinlenmesi ve onlara sahip çıkılması hem geleneksel hem de değişmez bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak; kentleşme, göç, ekonomik sıkıntılar, kadının çalışma hayatına girmesi, sosyal yaşamın değişmesi ile yaşlı bireylerin saygınlık ve statülerinde değişime yol açmıştır. Özellikle büyük şehirlerde yaşlı bireylerin bakımı ile ilgili sorunları gündeme getirmiştir (Akdemir vd./ 2007; 216).

Tarihsel gelişim süreçlerinde, kültürel ve sosyal farklılıklarına göre toplumda yaşlıların konumlarının değişiklik gösterdiği görülmektedir. İşbölümü ve uzmanlaşmanın gelişmediği, ekonomik yaşam içerisinde insanların basit araç-gereçler kullandığı geleneksel toplumlarda kendi kendine yetme düşüncesi hakimdir. Bu toplumlarda norm ve değerler genellikle sürekliliğini korduğundan dolayı, değişim çok az gözlenmektedir. Bu norm değerler bu toplumlarda sorgulanamazlar. Kollektif bilincin hakim olduğu geleneksel toplumlarda “biz” duygusu hakimdir ve organizasyonun temelli kan bağına dayanmaktadır. Bu toplumlarda statü, yaş, cinsiyet ve soy belirleyici olduğundan dolayı yaşlılık statü belirleyicisidir. Özellikle toprağa bağlı üretim biçimlerinin egemen olduğu toplumda yaşlılar avantajlı konumda bulunmaktadırlar. Yaşlıların bilgi ve tecrübeleri karar alma aşamasında aktif rol oynamalarını sağlar. Aynı zamanda yaşlılar, dinsel, törensel pratiklerde de yol göstericidirler. Sanayileşme ile birlikte modern toplumsal yapıların ortaya çıkması, yaşlıların toplumsal yaşam içindeki rol ve statülerinde olumsuz bir gelişme yaşanmasına neden olmuştur ( Baran, 2004: 50). Yaşlıların gelişen toplumlarda “yapabildikleri” ile teknolojik gelişim hızı ve olanakları paralel olmamaktadır. Bu değişim hızına yetişemeyen, beklentileri karşılayamayan yaşlı bireyin, zamanın gereklerine ayak uyduramadığında, güvenlik, saygı, tanınma gibi gereksinimleri tehdit altına girmektedir (Çilingiroğlu, Demirel, 2004: 225-230). Bu nedenle dünya genelinde nüfusun artması sorunsalı, beraberinde yaşlı bireylerin bakımı konusunu ortaya çıkarmıştır. Sanayileşme ve kentleşme sonucu aile kurumunun küçülmesi batı ülkelerinde yaşlı bireylerin büyüyen sorunlarını daha kolay ve ucuz çözümlenmek için yeni kurumlar oluşturulmuştur (Aykan, Wolf, 2000; 398).

Yaşlının toplumsal yaşam içindeki yeri açısından belirleyici bir kavram olarak modernite üzerinde kısaca durmak bu noktada faydalı olacaktır.

Modernleşme kuramı, yaşlıların rolünün ve statüsünün ters orantılı olarak teknolojik ilerlemelerle bağlantılı olduğunu ileri sürer. Touraine; modernliği akılcı, bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin ürünlerinin yaygınlaştırılması olarak tanımlamış; ve bu sürecin , toplumsal yaşamın çeşitli bölümlerinin giderek farklılaşmasını da içerdiğini belirtmiştir. Farklılaşan bu bölümler ise siyaset, ekonomi, aile yaşamı, din ve sanattır (Touraine, 1991: 23).

Kongar ise modernleşmeye, “genellikle, ekonomik ve kültürel örüntüleriyle birlikte tüm toplumsal yaşamın, gelişen teknolojiye bağlı olarak, endüstrileşmenin etkileri olarak” yaklaşmaktadır (Kongar, 1981: 22). Bir diğer tanımlamada modernleşme, gerek ticaret ve gerekse endüstrileşme ile birlikte insan ilişkilerinde ortaya çıkan farklılaşmaların yeniden örgütlenmesidir (Wagner, 1996: 45).

Sonuç olarak, teknoloji ve tarım dışı üretim temeline dayalı olarak farklılaşmış toplumsal öğelerin yeniden örgütlenmesi sürecinde, kentleşme ve sosyal hareketlilik gibi faktörler ailenin küçülmesine ve parçalanmasına neden olmuştur. Sanayileşme ve çocuk merkezli gibi bir toplumun ekonomik kalkınmasına eşlik eden sosyal değişimler, daha öncede belirtmiş olduğumuz gibi, yaşlı insanların becerilerini gereksiz duruma düşürerek dışlanmaları sonucunu doğurmuştur. Endüstrileşme ve kentleşme sürecine bağlı olarak, toplum ve aile yapısında hızlı ve köklü değişimler yaşanmasına neden olmuş, masif toplumda var olan geniş ailenin yerini çekirdek aile almıştır. Geniş aile yapısı içerisinde önemli bir yere oturan yaşlıların konumu, çekirdek aile yapısında değişmiştir. Çekirdek aile yapısında, geleneksel aile yapısından farklı olarak bireyler daha küçük yerlerde ayrı yaşamaya başlamışlardır. Çekirdek aile yapısı, geleneksel ailedeki bağları ve yardımlaşmayı zayıflatarak konumuz itibarı ile yaşlılarla olan sıkı bağları ortadan kaldırmıştır. Bunun sonucu olarak yalnızlaşan ve eski statüsünü kaybeden yaşlı daha zor yaşam koşulları içinde kalmaya başlamıştır. Sonuçta, kentlerde bulunan yaşlıların yaşam düzeyi, ekonomik imkânlarına bağlıken, kırsal bölgelerdeki yaşlıların fiziki durum ve çalışma güçleri yaşam düzeylerini belirlemeye başlamıştır. Dolayısıyla yaşlıların sosyal ve ekonomik sorunları artmıştır. Özellikle, her geçen gün değişen şartlar altında aile üyelerinin yaşlıları bir maliyet unsuru olarak görmesi, yaşlılar üzerinde büyük bir psikolojik baskının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Powell, 2005: 1).

## 2.2. Yaşlı Ayrımcılığı

Zayıflık ve muhtaçlık kavramlarıyla özdeşleştirilmiş görülen yaşlılık, bu bakış açısıyla, bireysellik, bağımsızlık ve insan onuru kavramlarıyla çatışmaktadır. Yaşlı ayrımcılığı kavramını ilk kez 1969 yılında Amerika Ulusal Yaşlılık Enstitüsü başkanı Robert Butler kullanmıştır. Gerentolog Butler, yaşlı ayrımcılığını; yaşlı insanlara yönelik bir ayrımcılık, ırk ayrımcılığı ve cinsiyet ayrımcılığı gibi, eyleme dönüşebilen bir ideoloji türü olarak tanımlamıştır. Bu ayrımcılık, ileri yaştakilere yönelik önyargıyı tutum ve davranışlar aracılığı ile ifade eden bir terimdir. Ancak yaşlı ayrımcılığı (ageism), diğer ayrımcılıklardan farklıdır. Irk, cinsiyet ayrımcılığına ilişkin tutum ve davranışları bulunan bir kişi, kendi ırkının ya da cinsiyetinin değişmeyeceğinden emindir. Ancak yaşlı ve yaşlılığa karşı olumsuz yargı ve davranışları olan bir kişi, yaşam döngüsünün ilerlemesiyle birlikte yaşlanacağını ve erken yaşta ölmedikçe bütün yaş gruplarından geçeceğini bilir (Erdemir, 2002: 78). Yaşlı ayrımcılığınının gelişmesinde rol oynayan faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- 1) Bireylerin ölüme karşı bilinmezlikten duydukları korku; ölüm, kişinin yaşam döngüsünün dışında tutulmakta ve yaşamın doğal bir sonucu olduğu unutulmaktadır. Hatta ölüm ile yaşlılık eş anlamlı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Yaşlı Ayrımcılığı, gençlerin ve orta yaştakilerin, güçsüzlük, işe yaramazlık, hastalık ve ölüme ilgili korkunun dışı vurumu ile şekillenmektedir (Çilingiroğlu/Demirel, 2004; 229).
- 2) Gençlik, bedensel güzelliğe verilen önem; politik alandan medyaya; eğitimden yönetime kadar her alanda gençlik, dinamizm, üreticilik ve bireysellik gibi kavramlar teşvik edilmekte; fiziki görünüm ve gençlikleri; kimliklerinin bir parçası olan toplumlarda yaşlılık, güven azaltıcı ve yaşlılığa karşı olumsuz tutumlar geliştirilmesine neden olmaktadır (Palmore, E.B; 1999; 5-7).
- 3) Yaşam döngüsü, çocuklar ve yaşlılar için verimliliğin olmadığı ve üretime katkılarının olmadığı dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde orta yaştaki bireylerin, çocukların ve yaşlıların ihtiyaçlarını ve bakım gereksinimlerini karşıladıkları kabul edilmektedir. Çocuklar geleceğe yönelik bir yatırım olarak görülürken, yaşlılar; ekonomik verimliliklerini geride bırakmış yük olarak görülmektedir (Palmore,1999; 10).
- 4) Yaşlı bireylerle ilgili yapılan araştırmalarda huzurevi, bakımevi, hastane gibi kurumlar ön plana çıktığı için, toplumun yaşlıları sürekli bakıma muhtaç olarak algılamalarına neden olmaktadır (Beccar vd.,2004; 55 -56).



Yaş ayrımcılığının olumsuz etkileri, işyerindeki ayrımcılık, sağlık ve bakım sistemindeki yanlışlık, sosyal önyargılar ve taraf tutmada kendini gösterir. Yaşlılığın yanlış karakterizasyonu sonucu “yaşlı; hasta, cinsiyetsiz, çirkin, güçsüz ve zihinsel olarak yetersiz” biçimde olumsuz değerlendirilmelere maruz bırakılmaktadır. Bu tür ayrımcılık nedeniyle toplumların birçoğu genel olarak yaşlı ve yaşlılığa karşı olumsuz önyargılar taşımaktadırlar. Bu olumsuz “stereotipik” yaklaşıma yaşlı ayrımcılığı denilmektedir. Genellikle kronolojik olarak kavramsallaştırmaya dayanan yaşlı ayrımcılığı, yaşlandıkça oluşan yetersizliklerin, sınırlılıkların ve olumsuz değişikliklerin yorumlanması olarak da tanımlanmaktadır (Erdemir, 2002: 112-114). Bu önyargılar ve tutumlar nedeniyle, ayrımcılığa maruz kalanların muamele ve saygı eşitlikleri ihlal edilmiştir. Ayrımcılığa maruz kalarak dışlanan bireylerin fakirlik ve yoksullukla karşılaşma olasılıkları yükselmektedir.

Her yaşlı ayrımcılığının dayandığı teorik temeller ve bunlara ilişkin yapılan birçok araştırma sonucu, yaşlılara yönelik olumsuz yaklaşımlara neden olan önyargıların genel ve geçer bir düzeyde olmadığını göstermektedir. Ancak yaşlılık döneminin bir “kriz” değil, bir “fırsat” dönemi, olarak görebilmek ve topluma benimsetebilmek için medyada, popüler kültür ve eğitim kurumlarında başta olmak üzere her platformda olumlu stereotiplerin yansıtılmasına yönelik çalışmaların yapılması yaşlanan dünya nüfusu ve yaşlı topluma ait sosyo-ekonomik yapıların inşa edilmesi, yaşlanmanın olumsuz etkilerinin önlenmesi için gerçekçi bir altyapı hazırlanmasına imkân tanıyacaktır.

### **2.3. Yaşlı Politikaları ve Yaşlanma Politikalarına Yön Veren Temel Perspektif**

Geniş anlamıyla, bir ülkede çeşitli toplumsal sorunlara karşı geliştirilen tedbirler ve önlemler bütünü olarak ifade edebileceğimiz sosyal politika, toplumdan topluma ve zamandan zamana değişiklik göstermektedir. Bunun nedeni, toplumsal sorunların her toplumda ve süreç içerisinde farklılık göstermesindedir. Endüstrileşme, kentleşme, demokrasi ve ulus devlet yapısı sosyal politikanın doğuşu ve gelişimine neden olan kavramlardır. Bununla birlikte endüstrileşmenin gelişimi ve beraberinde getirdiği sorunlar, işlevini yerine getiremeyen geleneksel kurumların görevini sosyal politika üstlenmiştir (Koray, Topçuoğlu, 1995: 5).

Sosyal boyutuyla yaşlılar politikasının kapsamı oldukça geniştir. Çalışma, bakım, sağlık, toplumsal yaşama katılım ve eğitim gibi sosyal haklar, yaşlılar politikasının kapsamına girmektedir. Sosyal politikada önemli noktalardan bi-

risi amaç-araç dengesinin kurulmasıdır. Belirli bir amacı geliştirirken toplumun diğer amaçlarıyla çatışma içerisinde olmamasına dikkat edilmelidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde sosyal politikanın sosyal gelişme hedefi, sosyal adalet hedefi, sosyal barış hedefi, sosyal denge hedefi, sosyal bütünleşme hedefi ve sosyal demokrasi hedeflerinin bulunması, toplumsal karmaşalara engel olabilmektedir. Sosyal alanda yaşlılara yönelik politikaların temel dayanakları, uluslararası ve ulusal düzeyde belirlenen ilkeler doğrultusunda şekillenmiştir. Uluslararası düzeyde yaşlılara yönelik sosyal politikanın oluşumuna rehberlik eden belgelere baktığımızda;

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. Maddesinde “herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyecek, konut, sağlık bakımı, gerekli toplumsal hizmetlerde içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine, işsizlik, sakatlık, hastalık, dulluk, yaşlılıktan ya da geçim olanaklarından kendi iradesi dışında yoksul kaldığı başka durumlarda, güvenliğe hakkı vardır” denilmektedir (BM).

1982 yılında düzenlenen Viyana'da Yaşlılık Asamblesi'nde “Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı” genel kurulu tarafından onaylanmış, bağımsız yaşam, katılımcılık, bakım, onurlu yaşam ve kendini gerçekleştirme olarak belirlenen ilkeler ışığında detaylı öneriler sunulmuştur (DPT,2007: 16). Bu toplantıdan sonra 1999 yılı Uluslararası Yaşlılar Yılı olarak kabul edilmiş, aktif ve üretken yaşlılık döneminin üzerinde durulmuştur.

Bunların yanında 14-18 Eylül 1998 tarihinde Kopenhag'da yapılan Dünya Sağlık Örgütü 48. Avrupa Bölge Toplantısı'nda “21. Yüzyılda Herkes İçin Sağlık” Sağlık 21 başlığı ile sağlık politikalarının hedefleri ortaya konulmuş, her ülkenin öncelikli hedeflerini belirleyerek, eylem planlarını yapmalarının önemi vurgulanmıştır. DSÖ'nün Avrupa için sağlık 21 programı doğrultusunda geliştirilen Ulusal Sağlık 21. Politikasının 5. Hedefi “yaşlıların sağlığı” başlığını taşımakta ve “2020 yılına kadar, 65 yaş ve üzerindeki insanlar sağlık potansiyellerinin tam yerinde olması fırsatına sahip olmalı ve aktif sosyal rol oynayabilmelidir” denmektedir. Özellikle;

- i) Yaşam beklentisinde ve 65 yaşında sakatlık olmadan yaşam beklentisinde en az % 20 artış sağlanmalıdır.
- ii) Otonomi, “öz saygı ve toplumdaki yerlerini sürdürebilmelerine olanak sağlayan ev ortamında sağlıklı bir düzeyde yaşayabilen 80'li yaşlardaki insanların oranı en az % 50 artırılmalıdır” ifadeleri yer almaktadır.

Genel anlamda sosyal politikalar üzerinde etkisini gösteren ancak, demografik değişim sürecinin uzantısı olarak giderek yaşlanan nüfusla beraber ortaya çıkan sorunların çözüm arayışları yaşlılara yönelik sosyal politikaları etkileyen yaklaşım ve kavramları da ön plana çıkarmaktadır. Son yıllarda öncelikle nüfusu yaşlanan ülkeler başta olmak üzere, uluslararası platformda yerini alan ve ulusal düzeydeki politikaları da yapılandıran kavramlar, küresel düzeydeki gelişmeler ile günümüzde ortaya çıkan politikaların dayanaklarını ortaya koymaktadır.

## **2.4. Sürdürülebilir Gelişme ve Yaşam Kalitesi**

Genel olarak yaşamı etkileyen pek çok faktörü çeşitli yönleriyle ve farklı bakış açılarıyla değerlendirmeyi amaçlayan yaşam kalitesi kavramı, sadece gelir düzeyini dikkate almamakta, eğitim, sağlık, kültür gibi yaşam biçimini ifade eden alanlarda insan onuruna yakışır düzeyde bir yaşam sürdürebilmesi dikkate almaktadır. Bu noktada yaşam kalitesi ve sosyal politikalar arasında doğrudan bir ilişkinin varlığı göz ardı edilemez. Bu nedenle öncelikle yaşam kalitesi kavramının beslendiği “sürdürülebilir gelişme” kavramı üzerinde durmak, günümüzde sosyal politikalarda yön veren yaklaşımların değerlendirilmesine yol gösterici olacaktır.

### **2.4.1. Sürdürülebilir Gelişme**

Kavram olarak sürdürülebilirlik, bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan bir sistemin işlevini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden sürdürebilme yeteneği olarak ifade edilebilir (Karaman, 1994; 255). Tüm insanlar için bir yaşam kalitesi yaratmak, yaşamı mümkün ve yaşanmaya değer kılan ekosistem ve topluluk sistemlerini koruyarak, ekonomik gelişme sürecini hedefleyen programdır. Bu kavram ilk olarak 1972 yılında Birleşmiş Milletlerin Stockholm’de yaptığı “İnsan Çevresi Konferansı”nda ortaya çıkmıştır. Konferans’ta çevresel temizliğe başlanması ve çevresel problemlerin küresel alanda bir yöntemle bağlanması kararlaştırılmıştır (Newman, Kenworth, 1999; 1).

Birleşmiş Milletler tarafından 1983 yılında kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987’de “Ortak Geleceğimiz” ya da “Brundtland” adı verilmiş olan bir raporu yayınlamıştır. Bu raporda sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak üzere benimsenmesi gereken çevre ve kalkınma politikaları; büyümenin canlandırılması, iş bulma, yiyecek, su, enerji ve sağlık alanlarında ihtiyaçların karşılanması, sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garantiye alınması, kaynak tabanının korunması ve zenginleştirilmesi, teknolojinin yeniden yönlendirilmesi ve riskin yönetimi, karar vermede çevre ile ekonominin birleştirilmesi

(Newman, Kenworth, 1999; 23) olarak belirlenmiştir. Raporda yaşanan kent-sel sorunlarda nüfus artışı üzerinde durularak, doğru dürüst yaşamaya yetecek düzeyde toprak, hizmet ve imkanlar sağlamaya, temiz su, sağlık hizmetleri, okullar ve ulaşım vermeye yetecek kadar güç, kaynak ve eğitilmiş personelin gelişmekte olan ülkelerin pek azında olduğu vurgulanmıştır. Bu gelişmeleri takip eden dönemde 1992’de Rio de Janeiro’da toplanan ve “Rio Zirvesi” olarak bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nda; toplumsal, ekonomik ve çevresel öğelerin birbirleriyle etkileşim içinde olduğu kabul edilerek, uzun sürdürülebilir sonuçların elde edilmesi için bu öğeler arasındaki dengenin gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu zirve ile sürdürülebilirlik kavramı küresel ölçekte kabul gören bir kavram haline gelmiştir.

1992 zirvesini takip eden yıllarda; OECD ülkeleri, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği de sağlayan küresel ekonomik gelişme faaliyetlerine yoğunlaşmışlardır. OECD çalışmalarında, acil önemli sınıfta dikkat gerektiren, dünya üzerinde her 5 insandan birinin yoksulluk sınırında yaşadığı, çok sayıda küresel ve çevre problemlerinin varlığı belirtilmektedir. Milenyum Gelişme amaçlarında bu problemleri çözümleyici yaklaşımlar bulunmakla birlikte uygulamaların sınırlı kaldığı belirtilmektedir (OECD, 2002; 13). OECD’nin “Sürdürülebilir Gelişme” kitabında sürdürülebilirliğin nasıl geliştirileceğine ilişkin hedefler belirlenmiştir. Belirlenen bu hedefler 3 ana başlıkta konuşturulmuştur. Bunlar; Çevre konularının geliştirilmesi, gelişmekte olan ülkelerde yaşam standartlarının kalitesinin artırılması ile sürdürülebilir emeklilik ve gelir politikalarının sağlanmasıdır (OECD ).

Sürdürülebilir gelişme göstergelerine ilişkin uluslararası düzeyde yol gösterici bir çalışma da Avrupa Konseyi tarafından yürütülmektedir. 2001 yılından 2006 yılına kadar Gothenburg’da AB Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri oluşturulmuştur. Ekonomik gelişme, sosyal uyum ve çevrenin korunması konularında uzlaşma amaçlanmaktadır. Gözlemeleme süreçleri stratejinin en temel parçası olmakla birlikte bu amaçla bazı göstergeler belirlenmiştir. Bu göstergelere dayalı olarak stratejik gelişmenin uzlaşmış hedeflerinden konunun haberdar edilmesi diğer bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu göstergeler “Sürdürülebilir Gelişme Göstergeleri Görev Kuvveti (Sustainable Development Indicators Task Force)” olarak bilinen ulusal uzman grupları tarafından geliştirilmiştir (E.C, 2009; 5-6). Stratejinin politik önceliklerini yansıtacak şekilde 10 konuda grup oluşturulmuştur. Bunlar;

1. Ekonomik Gelişme
2. Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma

3. Yaşlanan Toplum
4. Kamu Sağlığı
5. İklim Değişikliği ve Enerji
6. Üretim ve Tüketim Biçimleri
7. Doğal Kaynakların Yönetimi
8. Ulaşım
9. İyi Yönetişim
10. Küresel Ortaklık

Bu noktada belirlenen hedefler doğrultusunda daha alt kategorilerde detaylandırılarak, ulusal düzeyden başlayarak düzenlemeler yapılmakta ve bu düzenlemeleri belirleyen kriterler, hedeflere göre değerlendirilmektedir.

#### **2.4.2. Yaşam Kalitesi**

Yaşam Kalitesi kavramı ilk olarak Amerika’da tartışılmaya başlanarak Avrupa’ya yayıldıktan sonra uluslararası organizasyonların dikkatini çekmiştir. OECD sosyal göstergeler programına 1970 yılında girmiştir. Eş zamanlı olarak “Sosyal ve Demografik İstatistik Sistemi” çalışması ile Richard Stone Nobel ödülü kazanmıştır. Bu proje Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik Komisyonu’na da yol gösterici olmuştur. Günümüzde ekonomik büyümenin sosyal maliyetleri, büyüyen halk yoksulluğu kamunun ve politik tartışmaların gündemini oluşturmaktadır. Yaşam kalitesi kavramı; toplumun zengin kesimindeki maddesel zenginliği daha sorgulanabilir açılımına alternatif olarak doğmakta ve çok boyutlu geliştirilmiş karmaşık amaçlarla ilgilenmektedir. Bu durum endüstri sonrası toplumun özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Walker, 2009; 213–215). 21. yüzyıl başlarında birçok ülkede, sosyal göstergeler ve yaşam kalitesi üzerine yapılan çalışmalar yoğunlaşmıştır.

Yaşam Kalitesi kavramı ilk olarak Amerika’da tartışılmaya başlanarak Avrupa’ya yayıldıktan sonra uluslararası organizasyonların dikkatini çekmiştir. OECD sosyal göstergeler programına 1970 yılında girmiştir. Eş zamanlı olarak “Sosyal ve Demografik İstatistik Sistemi” çalışması ile Richard Stone Nobel ödülü kazanmıştır. Bu proje Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik Komisyonu’na da yol gösterici olmuştur.

Günümüzde ekonomik büyümenin sosyal maliyetleri, büyüyen halk yoksulluğu kamunun ve politik tartışmaların gündemini oluşturmaktadır. Yaşam

kalitesi kavramı; toplumun zengin kesimindeki maddesel zenginliği daha sorgulanabilir açılımına alternatif olarak doğmakta ve çok boyutlu geliştirilmiş karmaşık amaçlarla ilgilenmektedir. Bu durum endüstri sonrası toplumun özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Walker, 2009; 213–215). 21. yüzyıl başlarında birçok ülkede, sosyal göstergeler ve yaşam kalitesi üzerine yapılan çalışmalar yoğunlaşmıştır.

Uluslar arası ölçekten kent ölçeğine kadar Sürdürülebilir Gelişme kavramı çerçevesinde yapılan çalışmaların ve sistemlerin birbirinden bağımsız olmadığı ve tanım çerçevesinde ortaya çıkan stratejilere bağlı hedefler yönünde yaşam kalitesi göstergeleri detaylandırılmaktadır.

Kompleks ve çok boyutlu bir kavram olarak yaşam kalitesi ile ilgili literatürde, farklı disiplinler tarafından çok sayıda tanım yapılmıştır. Cummins'e göre bazı yaklaşımlarda farklılık olmasına rağmen, tüm araştırmacılar aşağıda vurgulanan başlıklarda yaşam kalitesi konusu bakımından fikir birliği içerisindedir.

1. Çok boyutlu bir kavram olmakla birlikte nesnel ve öznel boyutları içermektedir. Öznel ölçütler genellikle memnuniyet ya da mutlulukla ilgili sorularla ölçülen yaşamla ilgili algılardan oluşurken; nesnel ölçütler yaşamın somut, nesnel verilerle doğrulanabilir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.
2. Nesnel boyutta yaşam kalitesi, nesnel refahın kültürel ilkelerini yansıtmaktadır.
3. Öznel boyutta farklı olarak öznel yaşam kalitesi ve öznel refah gibi insanların yaşamlarının farklılıklarını bireysel olarak ölçmektedir. Bu yaşam kalitesinin ölçümü için önemli bir ilişkidir (Cummins, R.A; 30-32).
4. İyi bir tanım açık olmalıdır.
5. Yaşam Kalitesi tanımı bütün insanlar üzerinde bütün halleriyle eşit uygulanmalıdır.

Yaşam Kalitesi ve sosyal kalite kavramlarının her ikisi birden toplum yararı için potansiyeli olan kavramlardır. Sosyal kalite gelecek için vizyon sağlarken, yaşam kalitesi de sosyal göstergeler serisi ile subjektif ve objektif yaşam standartlarının değişimini ölçülmesini amaçlamaktadır.

Sosyal uyum ve sürdürülebilirlik bireysel karakteristiklerden çok; toplumsal ve ilişkileri vurgulayan iki toplum nosyonunun iki temel öreğidir. Günümüzde sosyal uyum kavramına her platformda dikkat çekilmektedir. Sosyal uyum kavramı, sosyal devletin iki boyutunu birleştirir. Birinci boyut; eşitsizliklerin, parçalanmaların, farklılıkların ve kırılmaların azalması ile ilgilidir. Sosyal dışlanma kavramı da bu nosyon ile bağlantılıdır. İkinci boyut; ilişkilerin, bağların ve sorumlulukların güçlenmesi durumunu kapsamaktadır. Bu boyut sosyal kapsam ve sosyal sermaye kavramları ile ifade edilmektedir (Hermann, P., 2003; 292-293).

### **3. SOSYAL POLİTİKALARI YÖNLENDİREN BİR KAVRAM OLARAK AKTİF YAŞLANMA VE AKTİF YAŞLANMA STRATEJİSİ**

1990'lı yıllarda Dünya Sağlık Örgütü tarafından üzerinde vurgu yapılan ve zamanla uluslararası alanda kabul gören "Aktif Yaşlanma" kavramının esas olarak 1960'lı yıllarda ABD'de tartışılan "Başarılı Yaşlılık" kavramından hareket edilerek geliştirilmiş bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Amerikalılar 1960'larda "Başarılı Yaşlılık" kavramını; yaşlılığın başlangıcını inkar ederek aktivitelerini ve hayat memnuniyetlerini devam ettirmek için orta yaşın kaybolan ilişkileri ve aktiviteleri ile rollerini yenileriyle değiştirerek elde etmek (Walker, 2002; 122-123) şeklinde tanımlamıştır. Bu kavram ABD'nin gündemini uzun bir süre meşgul etmiştir.

1980'li yıllara gelindiğinde ABD'de yapılan araştırmalarda, önemli sayılabilecek düzeyde bir grup emeklinin geleneksel emeklilikten sonra boş zaman ve aile yükümlülüklerinden farklı şeyler talep ettiklerini ortaya koyarak ve "Üretken Yaşlılık" kavramını gündeme getirmiştir. Bu kavram üretken yaşlanmanın daha pozitif bir arayış içerisine girmesini sağlayarak özellikle emeklilik ve sağlık yardımı konularındaki güvensizliğin bir uyuma kavuşturulmasıyla, üretkenliğin uzatılması çabalarını artırmıştır (Walker, 2002; 125-130).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre; yaşam boyu sağlıklı yaşlanma yaklaşımı özellikle 2002 yılında Madrid'de düzenlenen "Uluslararası Yaşlanma Asamble"si ve sonucunda kabul edilen "Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı"ndan sonra yüksek yaşlanma oranına sahip ülkelerde politikacılar arasında yaygınlaşmaya başlamıştır (Huthison, vd., 2006; 7-9).

Yaşlanma sürecindeki insanlara sağlık katılımı ve güvenlik açısından fırsatlar sunarak yaşam kalitesini optimize etmeyi hedefleyen bir sistem olarak tanımlanan aktif yaşlanma politikalarının, sosyal politikaların oluşumunda desteklenmesi;

- Yüksek verimlilik dönemlerinde zamansız ölümlerin azalması,
- Kronik hastalıklarda azalma,
- İleri yaşlarda insanların yaşamla bağının devam etmesi,
- Yaşlıların toplumun; sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanlarından aktif olmaları,
- Tıbbi masrafların azalması,

biçiminde dönüş sağlayarak, yaşlanmanın topluma yüklediği maliyetlerin azalması yanında, daha aktif ve dinamik bir nüfus yapısının oluşumuna katkı sağlayacaktır. (WHO, 2002; 16)

Hayatın her aşamasında bireyin yaşamını etkileyen, gerek kendisinin gerekse toplumsal seviyede, birbiriyle entegre biçimde işleyen çok boyutlu bir stratejiyi ifade eden aktif yaşlanma stratejisi, bireylerin hayat boyu öğrenim ve sürekli eğitim imkanlarından yararlanması ile kendi sağlık ve esenliklerini hayat boyu teşvik eden bir dinamizmi taşımak durumundadır. Toplumun ilgilendirdiği kadar, politika da bu zorluğu, ilgili politika alanlarının tamamını; istihdam, sağlık, sosyal koruma, sosyal içerme, taşıma, eğitim vb. birbirlerine bağlayan olguyu anlamak mecburiyetindedir. Bir aktif yaşlanma stratejisi bütün bunların birleştirilmesini ve karşılıklı olarak desteklenmesini talep eder. Eğer politikaları oluşturan ve uygulayanlar, yaş, cinsiyet, ırk, kültür ve diğer farklılıklara karşı duyarlı ve herhangi bir ayırım yapılmaksızın bir yapı oluştururlar ise, o zaman bu strateji genel olarak hedeflere ulaşma başarısı gösterebilir. Aktif yaşlanma stratejisi hayatın bütün evrelerini kapsayabilmek için 'yaşsız', yani belli bir yaş grubuna ait olmayan bir çerçeveye oturtulmak zorundadır. Burada unutulmaması gereken nokta, aktif yaşlanma, yaşlanmanın gerçeklerinin inkar edilmeden sadece yaşlı insanların durumuyla değil, herkesin nasıl yaşlandığıyla ilgilenen bir görüşü ifade etmektedir.

#### **4. YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALARDA TEMEL İLKELER**

Uluslararası düzeydeki sözleşmeler, tavsiyeler; ulusal düzeyde yer alan yasal mevzuat ve hedefler yanında "sosyal devlet" ilkesi ile uygulanan ve ileride belirlenecek politikalar ile kurumsal yapıların oluşturulmasında temel olarak hareket edilmesi gereken yaşlılık politikaları ilkeleri şöyle sıralanabilir;



- 1) Sağlıklı yaşlanma ile bunun yanı sıra aktif ve kaliteli bir hayat modelinin sağlanması.
- 2) Yaşlı hizmetlerinde hedef, sağlıklı ve kaliteli yaşam ile bağımsızlık düzeyi artmış bir yaşlılık döneminin sağlanması.
- 3) Bakıma muhtaç olsun ya da olmasın bütün yaşlılar, insan onuruna yaraşır bir hayat hakkına sahiptir. Kendilerini geliştirme, eğitim alma-verme, sosyal-sportif-kültürel faaliyetlere ve serbest zamanlarını faydalı faaliyetlerle geçirme hakkını kullanabilmelerine olanak sağlanması.
- 4) Entelektüel sermaye oluşum ve geliştirme faaliyetlerine katılımlarının sağlanması.
- 5) Merkezi/yerel tüm demokratik haklarının kullanabilmeleri, karar alma/verme süreçlerinde bulunabilmelerine imkân tanınması.
- 6) Sosyal güvenlik sistemi dışında kalan özellikle yalnız ve kimsesiz yaşlıların hayat standartlarının yükseltilmesi. Aile içindeki yaşlıların ekonomik bağımsızlıklarının sağlanması için sosyo-ekonomik destek sağlanması.
- 7) Gerek içinde gerekse dışında güven içinde yaşanabilecek fiziki ortamların oluşturulması.
- 8) Ayrımcılığa maruz bırakılmamaları için gerekli düzenlemelerin yapılması.
- 9) Kaynaklara ulaşmada ve sorunlarını kendi çabaları ile çözme hususunda sosyal hizmetlerin etkin desteğinin sağlanması.
- 10) Kentsel ve kırsal bölgeler göz önüne alınarak, yaşlıların yaşadıkları bölgelerin özelliklerine uygun sosyal politika uygulamalarının tesis edilmesi (Seyyar, 2010).

Buraya kadar olan açıklamalarımız ışığında, belirtilen ilkeler yanında sosyal yardım, sosyal hizmet ve aile yapıları arasındaki ilişkileri göz önüne alarak göç ve şehirleşme politikaları da kapsam içerisinde bulundurularak tüm dünyadaki gelişmeleri takip ederek sosyal politikalar oluşturulmalıdır (Abay, 2004: 600).

Yaşlılara yönelik sosyal politikaların ilk enstrümanı hiç şüphesiz ki yaşlılık sigortası başta olmak üzere sosyal güvenlik sistemidir. Sosyal devlet sisteminin bir gereği olarak temelde belirli bir süre çalışılıp ödenilen primler ve hak kazanmayı sağlayan çalışma süreleri tamamlandıktan sonra emekli aylığı bağlanarak, emekli olduktan sonra da bireye tüketimine devam edebilme imkanının sağlandığı uygulamalarla, sağlık harcamalarını kapsamaktadır. Sosyal güvenlik sistemi esas olarak insanların gelecekteki belirsizlikler karşısındaki güvensizliklerini ortadan kaldırmaya yönelik; esas itibari ile istihdam ile güvence arasında bir bağ kurmak suretiyle devam eden bir sistemdir. Yani “çalışanlar toplumu” olarak adlandırabileceğimiz bir toplumda, istihdamda kalmak ve prim ödemek gerekmektedir. Başka bir ifadeyle; sistem büyük ölçüde çalışmaya bağlı olan ve çalışmadan alınan paylarla finanse edilen sigortaların egemenliğindedir. Ancak çalışma ilişkilerinin istikrarsızlaşması, kitlesel işsizlik, demografik nedenlerle aktif nüfusun azalması, sistemin finansmanı üzerinde büyük bir yük oluşturmaya başlamıştır. Böylece, çalışmadan kaynaklanan güvencelerden yararlanmaya devam edebilen kitlelerin giderek azalırken, bu sistemden kopan, ya da hiç dahil olmayan kesimlerin büyüyen dalgası arasındaki mesafe paradoksal olarak açılmaktadır (Castel, 2004: 80-81). Özellikle demografik yapının yaşlanmasına bağlı olarak, bağımlılık oranlarındaki artış ve daha yaşlı nüfus ile beraber artan sosyal güvenlik harcamaları, sistemi işleyemez duruma getirme riski taşımaktadır. Hangi ülke olursa olsun sosyal güvenlik sisteminin finansal yapısının denge içinde olması bütçe açısından önemlidir. Sosyal güvenlik politikaları bakımından aktif/pasif oranının en az 4 civarında olması gerekmektedir. Mevcut yapının ve sistemin işlemesi için işsizlik oranlarının düşürülmesi, işgücüne katılımın artırılması, istihdam oranlarının yükseltilmesi, nüfusun yaşlanması ve beklenen yaşam sürelerindeki artışa bağlı olarak yaşı ilerleyen insanların istihdam edilebilme imkanlarının yaratılması gereklilik olarak görülmektedir.

Yaşlılarla ilgili sosyal politika enstrümanlarından bir diğeri sosyal bakım, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardır.

Sosyal yardımlar genel olarak “muhtaç” olma şartına bağlı olarak yaşlılara yapılan desteği ifade etmektedir. Genel olarak dünyada sosyal politikanın altında şarta bağlı iki bu fakr-ü zaruret içinde olmaktır (DPT, 2007, 4).

Ancak sosyal yardım uygulamalarında, amacın fert olması, insani duygulardan hareket edilmesi ve muhtaçlık durum nedeniyle yaşamını idame ettirmenin sağlanması hedefleri bulunmaktadır. Hiç şüphesiz ki sosyal yardımlardan faydalanma yaşlıların toplumda statü kayıplarına neden olurken, bağımsızlık

ilkesinin amaçlarına uygun bir yaşam imkânı olmadığını da göstermektedir. Özellikle kayıt dışılık, işsizlik, tarım kesiminde yeterli güvence sağlanamaması gibi sebepler, önümüzdeki dönemlerde sosyal yardım ihtiyacını artıracak, yoksul ve muhtaç yaşlı nüfusun daha da fazla artmasına neden olabilecektir.

Sosyal bakım; kişi, grup ve toplulukların, yapı ve şartlarından meydana gelen bedeni, ruhi ve zihni eksikliği veya eşitsizliği gidermek amacıyla, toplumun değişen şartlarından doğan sosyal sorunları çözümlenmek, ve hayat standardını yükseltmek amacıyla eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psikososyal rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü hizmet kuruluşları tarafından sistemli bir şekilde yürütülen hizmet programlarının bütünüdür (Seyyar, 2004: 41). Bakım hizmetlerini etkin biçimde yürütebilmek için bakıcı aile fertlerinin eğitimi sağlanmalı ve dışarıdan profesyonel bakım hizmetleri ile desteklenmelidir (Seyyar, 2005: 40).

Yaşlılığın en önemli sorunu başkalarıyla, çevreyle, yakınlarıyla ve toplumla kurulu sürdürülen iletişimin kaybolmasıdır. Bu kayıp, yaşlının çevresinde bulunan yakınlarının ilgi ya da desteğinin azalması ya da kişi tarafından bu şekilde yorumlanması biçimde soyut düzeyde olabileceği gibi, yakınlarının kaybı ya da evden ayrılmaları biçiminde somut düzeyde olabilir. Yine sosyal değişim olarak nitelenebilecek bir durum da emekliliktir. Yaşlının emekli olması ile uğraşı alanının bulunmaması ve eski toplumsal ilişkilerini sürdürememesi toplumsal, iletişimi bozmaktadır. Emeklilikte üretken işlevi azalan ya da yok olan yaşlı birey, işe yaramazlık ve değersizlik duygularıyla yalnızlaşmakta, toplumsal statü ve rol kaybı nedeniyle ruh sağlığı olumsuz yönde etkilenebilmektedir (Öz, 1999: 20; Beccar, vd. 2009: 87-88). Bunun yanında yaşlının toplum içindeki yeri de önem taşımaktadır. Aile ortamının yaşlı için en ideal ortam olduğu bilinmekle beraber, günümüzün şartlarında aile ortamı içinde ihtiyaçlarının karşılanamadığı görülmektedir (Sezgin, 1999: 23-24).

Yaşlı açısından değerlendirildiğinde, yaşlının aile dışında bir bakım biçimi olan huzurevine yerleştirilmesi kolay kabullenilebilir bir durum değildir (DPT,2007;22). Bu nedenle yaşlılara dönük sosyal hizmetler “evde bakım” ekseninde geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu hizmetlerin belli bir sosyal hizmet uzmanı tarafından koordine edilmesi ve yürütülmesi söz konusudur (Altan, 2006: 276). Yaşlılara yönelik hizmetlerin organizasyonu yapılırken etkinlik ve verimliliği artırabilmek için yaşlıların dört ana gereksinimi dikkate alınarak servis ve hizmetler sağlanmalıdır (Durgun, Tümerdem, 1999: 118-119). Bunlar; a) Sağlık bakımı, b) Kişisel bakım, c) Konut bakımı, d) Sosyal iletişim.

Bu ihtiyaçlar yönünde kurumsal yapılarda veya evde bakım hizmetleri olarak iki temel alanda ele alınmalıdır. Hizmet sunumunda amaca ulaşabilmek için yaşlılar; kendi kendine bakabilen yaşlılar, kısmen bakım gerektiren yaşlılar, yoğun bakım gerektiren yaşlılar ve zihinsel özürlü ve geropsikiyatrik yaşlılar, özel bakım gerektiren yaşlılar olarak değerlendirilmeye uygun olacaktır.

Gelişmiş ülkelerde yaşlılara kendi çevrelerinde, evlerinde önce yakınları, sonra gönüllüler aracılığı ile mesleki hizmetlerin sunulması amaçlanmaktadır. Bu ülkelerde komutlar da fiziksel iyileştirme ve yaşam standartlarının artırılması ile sosyal koruma sağlanmaktadır. Yaşlılara yönelik sosyal politikalar tüm bu sosyal koruma alanı içinde ele alınmaktadır. Gelişmiş Avrupa Birliği ülkelerinde yaşlı hizmetlerine genel bakış “kurum bakımından uzaklaşma” ekseninde geliştirilmektedir. Klasik huzurevi terk edilmeye başlamıştır. Dünya’da evde bakım hizmetlerinin geliştiği başlıca ülkeler arasında Hollanda, ABD, Almanya, Avusturya, İngiltere, Danimarka ve Belçika gelmektedir (Onat, 2002: 266). Gelişmiş ülkeler bakım yükünün, ekonomik ve sosyal nedenlerle altından kalkamayacak boyutlara ulaştığını öngördüklerinden, ailenin desteklenmesini hedef alan bakım sigortası kapsamında yasal düzenlemelere sosyal politikaları içinde yer vermektedirler. Almanya, Avusturya, Hollanda ve Japonya gibi ülkelerde “Bakım Sigortası” uygulamaları yer almaktadır. Bunun yanında sosyal hizmet uygulamaları düzenlemeleri içinde İngiltere, Norveç, Almanya ve Hollanda da devletin bakıcı aile bireylerini destekleyici uygulamaları söz konusudur (Görgülü vd., 2010: 31).

Sonuç itibari ile artan yaşlı nüfus oranı ve yaşlı nüfusla beraber çıkan sorunların, yaşlı nüfusa yönelik sosyal politikalarda yeni arayışların ve uygulamaların gündeme geldiği görülmektedir. Özellikle yaşlılara verilen sosyal hizmetlerde çeşitliliğin giderek artmakta olduğu da uygulamalardan anlaşılmaktadır. Dünyada yaşlılar için verilen sosyal hizmet uygulamalarını şöyle sıralayabiliriz;

Huzurevi, Güçsüzler Yurdu, Korunmalı Konutlar, Gündüz Merkezleri, Yaşlı Boş Zaman Programları, Yaşlı Dinlenme Kampları, Sürekli Bakım Rehabilitasyon Merkezleri, Evde Bakım Programları, Yaşlı Konutları, Yaşlı Mahalleleri, Yaşlı Köyleri, Yaşlı İçin Eğlence Programları, Yaşlı Dayanışma Merkezleri, Yaşlı Danışma Merkezleri, Yaşlı Kahveleri, Korunmalı İşyerleri, Emekliliğe Hazırlık Programları (Onat, 2002: 266).

Yaşlanan nüfus ile beraber yaşlılara yönelik sosyal politikalar içerisinde, yaşlıların sosyal yaşamdan izole olmadan yaşamlarını devam ettirmeleri açısından kentleşme politikaları büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla yaşanabi-

bir kentleşmede önemli faktörlerden birisi sağlıklı konutlardır. Bu konutların politikaları;

- Konut yapımında yaşlıların fizyolojik özelliklerinin dikkate alınması,
- Yaşlıların güvenliğinin sağlanması,
- Sosyal nitelikli ve ucuz olması,
- Konutların yakın çevresinde sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri tesisler olmalıdır.
- Teknolojik gelişmelere uygun olmalıdır.

Aynı zamanda fonksiyonel yetersizliği olan yaşlılara yönelik bakım hizmetleri sunulmalıdır (Aysoy, 2007: 48-50).

Yaşlılara yönelik sosyal politikalar açısından önemli noktalardan biri, özellikle çalışma yaşamları süresince kabul edilebilir düzeyde ücret alan bireylerin emeklilik ile beraber gelirlerinde ortaya çıkan düşüş nedeniyle artan ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşamaya başlayarak yoksullaşma gerçeği ile yüzleşmeleridir ki Giddens, yaşlanmanın yoksullaşma ile doğru orantılı bir ilişki içinde olduğunu belirtmektedir (Giddens, 2000: 288).

Son yıllarda tüm dünyada, yoksullukla mücadele politikaları ve uygulamaları üzerinde odaklanılmış olmasına karşın, yaşlılar birçok ülkede bu uygulamaların dışında bırakılmışlardır. Bunun yanında ekonomik gücün paylaşılmasında cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadınların ekonomik gücünü sınırlandırmıştır. Ortalama yaşam süreleri erkeklerden daha uzun olan kadınların sayısının artması nedeniyle yoksulluğun feminizasyonu ortaya çıkmıştır (Öztop, 2006: 235).

Gelirlerinin büyük bir bölümünü temel gıda ihtiyaçları ve sağlık harcamalarını karşılamak amacıyla kullanmak zorunda kalan yaşlılar, sürekli olarak yetersiz beslenme, yetersiz barınma ve sağlık ihtiyaçlarının gereken biçimde karşılanamaması sorunu ile karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle yaşlılar yoksullukla mücadele politikalarına dâhil edilmeli ve istihdam edilebilme imkânları yaratılmalıdır.

## SONUÇ

Nüfus yapısı, ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarının önemli bir belirleyicisidir. Nüfus yapısında yaşanan değişimler, ülke ekonomisinin arz-talep yapısını, kamu gelirlerini, harcamalarını, tüketim ve tasarrufları ve yatırımlarını etkilemektedir. Dolayısıyla bir ülkenin değişen nüfus yapısının çeşitli

yönlerden değerlendirilerek, ülkenin gelecek dönemde ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarını belirlemek ve bu yönde politikalar geliştirmek durumundadır.

Nüfus yapısı sosyo-ekonomik yapıyı şekillendirdiği gibi, sosyo-ekonomik gelişmeler de nüfus yapısını belirli bir gecikme ile şekillendirmektedir. Bu süreçte mevcut politikalar ve kurumsal yapıların yeniden gözden geçirilmesine, önceliklerin değiştirilmesine de neden olmaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerinde değişimden, evde ve kurumda bakım hizmetlerinden, yaşlı dostu yerleşim birimlerinden, yaşlı nüfusun istihdama, politikaya ve sosyal yaşama katılım gibi pek çok değişimden söz edilmektedir. Toplum yaşamını böylesine etkileyen, politika, program ve öncelikleri değiştiren, ekonomilere mali yük getiren, önlem alınmazsa toplumun geleceğini tehdit eden nüfusun yaşlanması olgusu tartışmasız bir sosyal sorun alanıdır( Mooney, Knox ve Schact, 2014; 3)Mevcut demografik yapı ve nüfus projeksiyonlarında öngörülen senaryolar, demografik yaşlanmanın devam edeceğini ortaya koymaktadır.

O halde ortaya konulan tüm projeksiyonlar da göz önüne alınarak sosyal ve ekonomik bir durumu toplumun kendisini yeniden üretecek , dinamik yapısını koruyarak kalkınmasını devam ettirecek bütünsel bir politik vizyon oluşturmak gerekmektedir. Yaşlı politikaları mevcut yaşlı nüfusu içermekte iken yaşlanma politikaları tüm yaş gruplarını içeren ve toplumsal dinamizmi devam ettiren daha geniş bir vizyonu temsil etmektedir. Bu vizyon temelinde sosyal ve ekonomik politikaların bütünsel olarak değerlendirilmesi ; insanı kendi geleceğiyle barıştırmak öncelik taşınmalıdır.

## KAYNAKÇA

ABAY, . R.; “Türkiye’de Kamusal Sosyal Hizmetlerin Algılanması ve Uygulanması Sorunu”, I. Sosyal Hizmetler Şurası, T.C. Başbakanlık SHÇEK, 2004.

AKDEMİR, N., ÇINAR, F., GÖRGÜLÜ, Ü., “Yaşlılığın algılanması ve Yaşlı Ayrımcılığı” Türk Geriatri Dergisi, C.10, S4, 2007.

ALTAN, Ö.Z.; Sosyal Politika, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2006.

AVRAMOV, D., CLIQUET, R. (t.y.) Integrated Policy on Gender Relations, Ageing and Migration in Europe, Lessons from the Network of Integrated European Population Studies (NIEPS) was found by the European Commission, 2003.

AYKAN,H.,WOLF,D.A., Traditionality Modernity on Household Composition, Research on Ageing, Vol.22,No:4, 2000.

AYSOY, M.; Sosyal Devlet Üzerine, Ankara, 2007.

BARAN, A.G. ‘Yaşlılık Sosyolojisi’ Yaşlılık-Disiplinlerarası Yaklaşım: Sorunlar-Çözümler, (Ed. V.Kalınkara), Odak, Ankara-2004.

BECCAR, L. and MAKJARIN, R., B.; “Implicit Ageism” Ageism Stereotyping and Prejudice Against Older Persons, (Ed. Todd D Nelson), First MH Press Paperback Edition, 2004, Massachusetts Institute of Technology 2002.

BİLGİNER, B., TUNCER, A., APERİ, E.; “Adana Huzurevi ve Yenibaraj Sağlık Ocağı Bölgesindeki 65 Yaş ve Üzeri Yaşlıların Demografik Özellikleri, V. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Bildiri Kitabı, İstanbul, 1996.

BM “Dünya Nüfus Projeksiyonları: 2006”, 2007. www.un.org.

CASTEL, R.; Sosyal Güvensizlik”, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2004.

CUMMINS, R. A., “A Psychometric Evaluation of the Comprehensive Quality of Life Scale – Fifth Edition”, Urban Quality of Life-1999.

ÇİLİNGİROĞLU, N., DEMİREL, S.; Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığı, Geriatri, 2004: 7 (4); 225-230.

DEIVITT, Mc, THOMAS, M., (US Bureau of the Census Report WP/96) “World Population Profile: 1996”, U.S. Government Printing Office, Washington DC, 3, 1996.

DÖNER, B., Demografik Dönüşüm ve Bakım Hizmetleri, 2006.

DPT, Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın No. DPT. 2741. 2007.

DURGUN, B., TÜMERDEM, Y. ‘Kentleşme ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler’ Geriatri Dergisi, C.2, S.3, 1999.

Dünya Sağlık Örgütü; [dibd.saglik.gov.tr/yayinlar](http://dibd.saglik.gov.tr/yayinlar), 1999. (Erişim Tarihi: 25.04.1999).

EC; “Communication from the Commission Green Paper”, Confronting Demographic Change: A New Solidarity between the Generations (COM 2005), Frizel Brussels, 2005.

ERDEMİR, F.; “Sağlıklı Yaşlı ve Yaşlılıkta Yaşam Kalitesinin Önemi”, I. Ulusal Geriatri Kongresi Kongre Kitabı, Türk Geriatri Vakfı, Ankara, 2002.

GIDDENS, A.; Sosyoloji, Çev. H. Özel, C. Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.

GÖRGÜLÜ, Ü., AKYAR, İ., AKDEMİR, N., KAPUCU, S.; “Dünyada ve Ülkemizde Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, Türk Fiz Rehabilitasyon Dergisi, 2010.

HERMANN, P., “Empowerment: The Core of Social Quality” European Journal of Social Quality Vol: 5, Issue: 1-2

HIGUICHI, K.; “Women in an ageing society”, In Added Years of Life in Asia: Current Situation and Future Challenges”, Asian Population Studies Series, Bangkok: Economic Commission for Asia and the Pasific, 1996.

HUTCHENS, R.M.; “Employer Survey, Employer Policies, and Future Demand for Older Workers, Prepared for a Roundtable on the Demand for Older Workers, Sponsored by the Retirement Research Consortium, The Brookings Institution, March, 2001.

HUTCHISON, T. / MORRISON, P./ MIKHAILOVIC, K., “A Review of The Liteature on Active Ageing” Prepared for The Australian Government Department of Healht and Ageing by The Healthpoet Research Centre for Health Promotion, September, 2006.

ILO ; World Employment and Social Outlook 2016: Trends for youth, Geneva: ILO, 2016.

İÇLİ, Gönül; “Huzurevinde Kalan Yaşlılar Üzerine Bir Araştırma”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Sosyoloji Derneği, Türkiye, 2004.

JOHNSON, P., C. E. Zimmerman; “Labor Markets in an Ageing Europe”, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.

KARAMAN, A. “Sürdürülebilir Çevre Kavramı Çerçevesinde Ekolojik Planlama Yaklaşımı Bir Yöntem”, MSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir Bölge Planlama Bölümü Kentsel Tarıma Ekolojik Yaklaşım Sempozyumu, MSÜ, 12-13 Mayıs 1994.

KINSELLA, K., GIST, Y.J.; “Older Workers, Retirement and Pensions: A Comperative International Chartbook”, United States Bureau of the Census, Washington D.C., 1995.

KINSELLA, K., PHILIPS, D.D.; “Global Ageing: The Challenge of Success”, Population Bureau, Population Bulletin, Vol. 60, No: 1, 2005.

KONGAR, Emre; Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1981.

KOÇ, İ., ERYURT, M. A., ADALI, T. ve SEÇKİNER, P. (2010). *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı, DPT ve TÜBİTAK.



KONAK, A., ÇİĞDEM, Y.; “Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2005, C. 29, No. 1.

KORAY, M., TOPÇUOĞLU, A.; Sosyal Politika, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1995.

LEFEBVRE, M., “Population Ageing and Consumption Demand in Belgium”, CREPP-University of Liege,2006.

Mooney, L. A., Knox, D. ve Schact, C. ,*Unserstanding Social Problems*, 9th edition, Stamford, Cengage Learning,2014.

NEWMAN, P., KENWORTHY, J, “Sustainability and Cities”, Cercoming Aıtomobile Dependence, Island Pres, Washington D.C.-1999.

MURAT, S.; Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve AB’nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

OKTİK, N.; Huzurevinde Yaşam ve Yaşam Kalitesi, Muğla Örneği, Muğla Üniversitesi Yayını, Muğla, 2004.

ONAT, Ü.; “Sosyal Politikalar Açısından Yaşlılık”, Yeşim Gökçe Kutsal, Geriatri Kitabı, H.Ü. Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara, 2002.

ÖNAL, A.E.; Geratoloji Demografik Özellikler Epidemiyolojik Ölçütler, İstanbul Tıp Fakültesi, HSADD, 2006.

ÖZ, F., “Yaşlılıkta Psikososyal Özellikler”, Sosyal Hizmetler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 9, 1999.

ÖZTOP, H.; “Yaşlı Kadınların Ekonomik ve Psiko Sosyal Sorunları, Türk Geriatri Dergisi, 2006.

POWELL, L.J.; Aging and Familiy Policy: A Sociological Excursion, Journal of Sociology and Sociowelfare, June, 2005.

SEYHUN, Ömer K.; “AB’ndeki Demografik Dönüşümün Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyeliği Çerçevesinde İşgücü Piyasalarına Yansıması, TCMB Uzmanlık Tezi, TCMB Dış İlişkiler Gen. Md. Yayınları, Ankara, 2006.

SEYYAR, A.; Sosyal Siyaset Terimleri, Ansiklopedik Sözlük, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2002.

SEYYAR, A.; Teorik ve Pratik Boyutlarıyla Sosyal Bakım, Ankara: SH-ÇEK Yayınları, 2004.

SEYYAR, A.; Sosyal Güvenlik Terimleri, İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2005.

SEZGİN, G.; “Yaşlılık, Yaşlanmaya Hazırlık”, Sosyal Hizmetler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 10, 1999.

TAMIRISA, N.T., H. FORUGEE; Macroeconomic Effects and Policy Challenges of Population Ageing, IMF Working Paper, 2006.

TOSUN, M.S.; Global Aging and Migration; A Political Economy Perspective College of Business and Economics, West Virginia University, 2002.

TOURAINÉ, A., Return of the Actor Social Theory in Post Industrial Society, Minesota Press, Minesota, 2004.

TUFAN, İsmail; Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık, Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2002.

TÜİK, 2007 Yılı İşgücü İstatistikleri, 2007.

UĞURLU, M., BURYAN, T., ÇAKIR, B., KAPLAN, Y., EKŞİ, A., SOYLU, M.; Yaşlılık ve Beslenme, Burgaz Matbaası, Ankara, 2005.

UN, DESA; World Population to 2300, ST/ESA/SER.A/236, New-York, 2004.

UN, World Population Ageing, 2009, ESA/P/WP/212/ December 2009, New- York.

UN; International Plan of Action of Ageing, Madrid, 2002.

UN; World Population Ageing, 2015, [http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015\\_Report.pdf](http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf) (Erişim Tarihi: 25.11.2016).

ÜNER, S., ERGÖÇMEN B; Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 1999, Ankara: H. Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü ve Macro International Inc., 1999.

PALMORE, E.B., Ageism : Negative and Positive ,Springer Publication, NewYork,1999.

WAGNER, Peter; Modernliğin Sosyolojisi, Çev. M. Küçük, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996.

WALKER, A., “A Strategy for Active Ageing” International Social Security Review, Vol: 55, Issue 1, Jan-March-2002.

WALKER, Alan, “The Social Quality Approach, Bridging Asia and Europe” Development and Society, Vol: 38, No: 2 Dec-2009.

WEEKS, John R.; “Population Ageing”, Encyclopedia of Aging, (Vol: 3), Eds. Ekert, Tomphson and Gale, USA, 2002.

WHO, Active Ageing, “A Policy Framework”, WHO/NMH/NPH/02.8, Second UN World Assembly on Ageing, Madrid, Spain - April 2002.